

PRINCIPALELE PROBLEME GEOPOLITICE
SI GEOSTRATEGICE CONTEMPORANE

Geopolitica este o doctrina social-politica aparuta la sfarsitul secolului al XIX-lea si inceputul secolului al XX-lea (pe baza lucrarilor lui Fr. Ratzel), care, preluand unele teze ale determinismului geografic si ale antropogeografiei, completate cu altele, specifice *neomalthusianismului*, *darwinismului social* si *rasismului*, sustine ca politica statelor este determinata, cu precadere, de situarea lor geografica. Adoptata ca doctrina oficiala in Germania celui de-al treilea Reich, geopolitica, prin conceptul de 'spatiu vital', necesar statelor cu o populatie foarte densa, a servit ca element de justificare a expansionismului si rasismului. Termenul a fost creat in 1916 de sociologul suedez Rudolf Kjellen.

Din punct de vedere geopolitic, lumea prezinta aspectul unui haos imens; pe de o parte o inmultire a uniunilor economice regionale (Uniunea Europeana, Acordul de Liber Schimb Nord – American, MERCOSUR, APEC); pe de alta parte, o renastere a miscarilor nationaliste, o crestere a celor intregiste, state divizate, minoritati care isi cer independenta. Cea mai mare parte a conflictelor de la sfarsitul acestui secol (Algeria, Albania, Bosnia, Cecenia, Kurdistan, Afganistan, Chiapas, Sudan, Liberia, Congo- Zair, Rwanda etc.) sunt conflicte interne, in interiorul statelor care opun o putere centrala unui segment al propriei populatii.'(Ignacio Ramonet, *Geopolitica haosului*).

La granita dintre milenii al II-lea si al III-lea omenirea a fost – si este in continuare – confruntata cu multe probleme geopolitice si geostrategice, intre care:

- ✓ Prabusirea comunismului in Europa Centrala si de Est, si, ca una dintre consecinte, dezmembrarea Uniunii Sovietice, a Iugoslaviei si Cehoslovaciei si aparitia a 22 de noi state pe harta lumii;

Razboiul din Cecenia: aceasta mica republica autonoma din Federatia Rusa, in conditiile destramarii Uniunii Sovietice, si-a proclamat unilateral independenta in anul 1991. Nerecunoasterea acesteia de catre Federatia Rusa a dus la declansarea unui conflict armat, soldat cu mari pagube umane si materiale; conflictul este inca nesolutionat.

- ✓ Existenta unei lumi unipolare (cu o singura superputere, S.U.A., intrucat Rusia – mostenitoarea Uniunii Sovietice – a pierdut acest rang), dar cu tendinta de a deveni multipolara, manifestandu-se noi 'actori' pe scena mondiala, precum Uniunea Europeana in ansamblu si Germania in particular, China, Japonia s.a., dar si Rusia, care revine;
- ✓ Translatarea sferei de interes, atat geopolitic cat si geostrategic, cat si economic, din 'Zona Atlanticului' (in principal Europa Occidentala si S.U.A., dar si celelalte tari americane, plus cele africane) catre 'Zona Asia-Pacific' (China, Japonia, Indonezia, Australia, 'tigrii' si 'leii' asiatici etc.);
- ✓ Conflictelor si crizele, greu de gestionat, care afecteaza si influenteaza nu numai arealele in care se produc, ci regiuni intinse. Acestea sunt, in special datorate problemelor legate de geografia statelor: existenta unor popoare fara stat (kurd, palestinian etc.),

State nerecunoscute de alte tari (Macedonia de Grecia, Ciprul 'turcesc' de aproape toate statele lumii), granite fixate artificial (multe din fostele colonii) sau granite in disputa, state divizate (Coreea etc.). Sau legate de natiune si minoritati (nationale, religioase, culturale) ridica adesea probleme. Orice comunitate ajunsa la rang de natiune solicita drepturi politice, economice, sociale, etc. acestea pot nasti miscari nationale. Principiul ca toate natiunile au dreptul la o patrie sau la un tinut poate nasti revendicari istorice sau nationale ca in Kosovo. **Nationalismul** poate sa fie: *de stat* (prin care s-au inchegat state nationale ca

Franta, Marea Britanie), *de unificare* (unirea unor tari de aceeasi nationalitate), *antistatal* (kurzii din Turcia sau Irak), *separatist* (Croatia, Slovenia etc.), *pan-nationalism* (pan-slav, pan-arab, pan-african) etc.

Minoritatile nationale sunt uneori incitate din exterior sa ia atitudini ostile statului in care traiesc; alteori statul are tendinta de desnacionalizare a acestora.

- ✓ Accentuarea decalajelor economico-sociale dintre tarile dezvoltate si cele in curs de dezvoltare, reflectata in cresterea saraciei, a somajului etc. Economia mondiala s-a dezvoltat in salturi, cu faze de avant, de stagnare sau regres, in functie de dezvoltarea si reinoirea tehnologiilor. Acestea au afectat in mod diferit tarile sau unele regiuni si chiar nivelul global.

Structura economiei mondiale reflecta trei ranguri regionale: economii de centru, de periferie si intermediare. Cele centrale au tehnologii avansate, productie diversificata si salarii mari (exemple S.U.A., Europa de Vest, Japonia etc.). Periferia compune asa-numita 'Lume a Treia', care nu intra in economia mondiala ca partener egal. O economie globalizata, in sens democratic, presupune reglementari internationale care sa ofere sanse de vietuire normala pentru toti oamenii. Deocamdata insa cei ce poseda tehnologiile de varf impun regulile jocului. De exemplu, pretul materiilor prime din Lumea a Treia sunt dictate din exterior. Pe de alta parte, paralel cu globalizarea se realizeaza si o noua structurare; se inmultesc regionalizarile economice, in doua sensuri: crearea unei pieti comune (ca Uniunea Europeana, NAFTA etc.) si regiuni de dezvoltare (regiunile din tarile Uniunii Europene).

- ✓ Resursele naturale, in principal cele strategice, si accesul la ele. Tendintele de mediu care ridica probleme in prezent sunt: **cresterea demografica** (ceea ce duce la cresterea consumurilor si treptat la epuizarea resurselor) si **incalzirea climei** (dereglarea ecosistemelor). Se poate ajunge astfel la o criza generalizata a mediului care s-ar putea produce pe la jumatatea secolului XXI.

La inceputul mileniului al III-lea exista inca multe probleme cu care se confrunta omenirea, inclusiv geopolitice si geostrategice, care pot afecta mediul inconjurator: conflictele si crizele, revendicarile teritoriale, cresterea decalajului NORD – SUD (tari dezvoltate – tari in curs de dezvoltare) – avand drept corolar cresterea saraciei, a somajului si alte fenomene – globalizarea, resursele esentiale (combustibile, energia, minereurile feroase si neferoase, fondul forestier, apa, hrana etc.) si accesul la acestea, bogatiile Oceanului Planetar si accesul echitabil la ele etc.

Conflictele si crizele. In perioada ce s-a scurs dupa cel de-al doilea razboi mondial, de numai cinci decanii si ceva, cunoscuta drept o 'perioada de pace', au avut loc in lume peste 100 de conflicte armate importante, soldate cu circa 25 milioane de victime si un numar si mai mare de refugiati. Se adauga pagubele materiale (distrugerea de sate si orase, uzine, terenuri agricole, cai de comunicatie etc.) si degradarea mediului inconjurator in ansamblu, prin unele din deteriorarile amintite mai sus ori prin folosirea unor substante nocive, prin provocarea de inundatii etc.

Situatiile conflictuale din lume sunt provocate de factori dintre cei mai diferiti, uneori combinandu-se doi sau mai multi asemenea determinanti.

Dintre conflictele care inca se manifesta pe Glob, la inceputul mileniului al III-lea, mentionam:

- a) **Conflicte etnice** : Tara Bascilor si Catalonia in Spania, Tara Gagauzilor in Republica Moldova (dupa modelul Republicii Moldovenesti Nistrene sau Republica Transnistria), tot pe teritoriul Republicii Moldova, localitatile populate de gagauzi s-au constituit, in 1994, intr-o 'republica' separatista, cu numele de Gagauz Eri. Gagauzii sunt o minoritate etnica de origine turca, stabiliti intre Prut si Nistru la sfarsitul secolului al XVIII-lea si inceputul secolului al XIX-lea), Rwanda si Burundi (rivalitatea dintre populatiile Hutu si Tutsi), Sri Lanka (populatia Tamil), India (populatia Sikh), Myanmar (populatiile Karen si Kachin), Turcia, Iraq si Iran (populatia kurda), Iugoslavi (populatia albaneza din Kosovo);
Burundi si Rwanda, doua tari mici din inima Africii, a caror populatie este formata aproape in totalitate de numai doua etnii (hutu – majoritari in ambele state – si tutsi), au cunoscut, dupa dobandirea independentei, unele dintre cele mai sangeroase conflicte de pe Glob, atat interetnice (pe teritoriul fiecareia dintre cele doua tari), cat si interstatale (intre cele doua tari). De exemplu, in urma unei rascoale esuate a populatiei hutu din Burundi, in aprilie 1972, au fost masacrati 100.000 de oameni, alti 150.000 refugiindu-se in statele vecine. Iar in Rwanda, in urma conflictului din aprilie – iulie 1994, cad victime in jur de un milion de locuitori apartinand etniei tutsi, alte doua milioane fiind nevoite sa se refugieze in tarile vecine.
- b) **Conflicte religioase**: Irlanda de Nord (catolicii si protestantii), Filipine (minoritatea islamica din insulele Mindanao si Sulu doreste sa obtina independenta, statul filipinez avand ca religie predominanta crestianismul);
- c) **Conflicte lingvistice si de caracteristici culturale** : Belgia (valonii si flamanzii, respectiv vorbitorii de limba franceza si cei de limba olandeza), Scotia, Corsica, Republica Moldova (rusofonii din asa numita Republica Transnistreana, gagauzii din Tara Gagauzilor) etc.;
- d) **Conflicte economice**: Italia (intre Nordul dezvoltat si Mezzogiorno/Sudul mai putin dezvoltat);
- e) **Conflicte etnice si religioase**: provincia Kosovo din Iugoslavia (etnicii albanezi de religie islamica versus sarbii de religie ortodoxa), Republica Cecenia si Daghestanul in Federatia Rusa (cecenii si daghestanii, de religie islamica, fata de rusi, de religie ortodoxa), Sudan (conflict etnic si confesional intre populatia araba, de religie islamica, din nordul tarii, si populatia negroida, de religie crestina, din sudul tarii), Armenia-Azerbaidjan (conflictul avand drept obiect teritoriile Nagorno- Karabah, enclava armena in Azerbaidjan, si Nahicevan, enclava azera in Armenia; armenii sunt crestini, iar azerii – islamici);
- f) **Conflicte etnice si economice**: Catalonia in Spania (etnicii catalani, desi au obtinut autonomia in 1977, doresc independenta si din motive economice, aceasta provincie fiind cea mai dezvoltata economic din tara); statul Chiapas in Mexic (revolta armata a ameridienilor, izbucnita in 1994, ca urmare a disparitatilor economice si sociale din tara; ameridienii, care reprezinta 14% din populatia Mexicului, se considera dezavantajati in comparatie cu metisii si albanii);
- g) **Conflicte si mai complexe**: etnice, religioase, lingvistice, culturale, economice), cum este cazul celor din fosta Iugoslavie, indeosebi conflictul bosnaic (1992 – 1995, intre comunitatile musulmana, sarba si croata) si cel kosovar (declansat in 1999, intre albanezi, de religie musulmana si sarbii de religie ortodoxa).

- BIBLIOGRAFIE** : Geografie – Manual pentru clasa a XI-a
Editura Humanitas – Bucuresti, 2002;
- Geografie – Manual pentru clasa a X-a
Editura All – Bucuresti, 2000;
- Dictionar Enciclopedic, vol. II
Editura Enciclopedica – Bucuresti, 1996;
- Internet